

Conceptnota Cultuurhistorie
d.d. 21 mei 2008

DOETINCHEM: CULTUURHISTORIERIJK !

INHOUD

Niet eerder hield Doetinchem zich bezig met een beleid voor cultuurhistorie. Deze nota brengt daar verandering in. De hoofdstukken 0 tot en met 3 brengen helder in beeld waar we als gemeente het komende jaar voor staan. De hoofdstukken 4 tot en met 8 beschrijven de achterliggende ambitie, inhoudelijke achtergronden, lange termijn gedachten en context.

DEEL I

- 0. Inleiding door Peter Drenth** **pg.**
- 1. Uitvoering** **pg.**
- 2. Producten** **pg.**
- 3. Financieel kader** **pg.**

DEEL 2

- 4. Ambitie** **pg.**
- 5. Historische dragers** **pg.**
- 6. Visie en strategie** **pg.**
- 7. Beleidskader** **pg.**
- 8. Communicatie** **pg.**

DEEL 1

INLEIDING

De gemeente Doetinchem kent een rijke historie, maar dat is lang niet overal meer te zien. Met spijt bekijken we de oude foto's. Beelden van het verdwenen verleden.

Tegelijkertijd kunnen we trots zijn op nieuwe aanwinsten. Moderne architectuur, multifunctionaliteit en een bruisend stadscentrum.

We zijn bovendien niet alles kwijt. De gemeente Doetinchem is in cultuurhistorisch opzicht nog steeds de moeite waard.

Het is zaak om dat wat ons rest te koesteren.

Verleden, heden en toekomst kunnen in Doetinchem naast elkaar bestaan.

In de Nota Cultuurhistorie worden voorwaarden en kansen geschetst die het mogelijk maken om de Doetinchemse cultuurhistorie te behouden, te beheren en te ontwikkelen. De Nota gaat in op de cultuurhistorische opgave voor de komende tien jaar. Er wordt een duidelijke ambitie neergelegd en de hoofdstukken visie en strategie zijn ons plan van aanpak voor die tijd.

Tegelijkertijd richten we ons op de korte termijn, in de wetenschap dat het nu moet gebeuren en dat de tijd van invloed zal zijn op de verschillende wensen.

Hoe snel de klus geklaard kan worden, zal afhankelijk zijn van de bereidheid tot investeren in de toekomst. Een goed geoutilleerd ambtelijk apparaat zal met deze nota snel vooruit kunnen. Een jaarlijkse evaluatie en actualisatie moeten er voor zorgen dat de nota steeds operationeel kan blijven en het werk voorspoedig door kan gaan.

Doetinchem moet zich met nieuw en eigen beleid een volwassen positie aanmeten en de praktijk aanpassen aan de nieuwe eisen en wensen van cultuurhistorisch Nederland.

De gemeente kan zich onderscheiden, door op eigentijdse manier ruimte te maken voor de historie; door belangenverstrengeling tussen oud en nieuw te ambiëren.

Die opgave lukt alleen als rekening wordt gehouden met factoren als de juridische verankering en regelgeving. Als er de wens is tot optimale communicatie met lokale organisatie; de inzet tot samenwerking op regionaal, provinciaal en soms zelfs nationaal niveau.

Intern zal de professionalisering in de loop van de tijd moeten versterken waardoor het apparaat slagvaardiger wordt. Daarnaast moeten we ook niet bang zijn voor dienstverlening van externe specialisten. Bijzondere vaardigheden voor iets specifiek als cultuurhistorie moeten we blijven benutten. Ook al bevindt het zich soms buiten de deur.

Om goed aan te kunnen sluiten bij alle ruimtelijke ontwikkelingen, zal de cultuurhistorie direct moeten aanschuiven bij ieder nieuw traject. Die attitude past volledig in de nieuwe landelijke benadering van de cultuurhistorie.

Cultuurhistorie is een allesomvattende discipline die de beleving van Doetinchem in iedere vezel raakt.

UITVOERING: vanzelfsprekend verlengstuk van beleid

Op de vingers getikt door de nationale overheid, ligt er nu de uitdaging Doetinchem weer op een positieve manier te laten opvallen. Meest voor de hand liggend is de opgave om weer aan de wettelijke verplichtingen te voldoen. Belangrijker is wellicht nog het besef dat cultuurhistorie weer als vanzelfsprekend bij Doetinchem moet horen. Cultuurhistorie is soms lastig, maar heel vaak ook heel erg leuk. Het komend jaar moeten we dan ook op beide vlakken actie ondernemen. Op het vlak van onze wettelijke taken en op het vlak van de leuke dingen voor de burger van Doetinchem. Er ligt veel achterstallig werk, maar de nota scheidt alle mogelijkheden om direct te beginnen met de inhaalslag.

Om aan onze verplichtingen te voldoen, moet een aantal zaken snel geregeld worden. Het gaat om de archeologische waarden/beleidskaart; het opstellen van een nieuwe monumentenverordening; het instellen van een professionele monumentencommissie en aanpassing van bijhorende verordening. Tenslotte behoort het actualiseren van het monumentenarchief tot de wettelijke taken.

Stuk voor stuk gaat het hier om werkzaamheden die de nodige inzet en precisie vergen en waar een passend budget bij hoort.

Naast de wettelijke verplichtingen staat Doetinchem meer te doen. De cultuurhistorie moet weer op een positieve manier in beeld komen en dat lukt alleen maar als we meer van de eigen gemeente weten. We zetten de kennis straks in voor de promotie van Doetinchem en verwachten hiermee de trots van burgers van Doetinchem een flinke impuls te geven. Bewoners en bezoekers van Doetinchem moeten weer iets zien van de historie van stad en land.

Historische gelaagdheid

De historie van Doetinchem is lang en kleurrijk, maar het is onmogelijk om alles tegelijk te inventariseren. Het komend jaar zijn de volgende historische lagen aan de beurt:

1. Het industrieel erfgoed
2. De (na)oorlogse architectuur en stedenbouw
3. De boerderijen in hun landschappelijke context

Een keuze die niet zomaar uit de lucht komt vallen.

Zowel voor het industrieel erfgoed, de (na)oorlogse architectuur en stedenbouw als de boerderijen in hun landschappelijke context, is momenteel veel belangstelling op provinciaal en nationaal niveau. Dat maakt de kansen op media-aandacht en cofinanciering groter dan ooit.

Het industrieel erfgoed is momenteel booming business. Er is een ware hype rond industriële panden. Door het hele land zijn aansprekende voorbeelden te vinden van hergebruik. De creatieve sector gaat voorop, maar is allang niet meer de enige belangstellende.

De (na)oorlogse stedenbouw wordt momenteel met een nieuwe blik bekeken en gewaardeerd als onderdeel van het huidige stedelijke weefsel. Onlangs zijn er zelfs honderd Rijksmonumenten aangewezen uit deze tijdperiode. Er is erkenning voor de tijdlaag die ongemerkt een bepalende factor is geworden in de stedenbouw.

De keuze voor het thema boerderijen in hun landschappelijke context is eveneens actueel. Het nationaal beleid gaat voor Mooi Nederland en steekt in op het behouden van open landschappen en karakteristieke vergezichten. De provincie Gelderland richt zich met haar beleid op de versterking van het Achterhoeks landschap en betreft daar ook de problematiek van de bebouwing, het agrarisch gebruik en het toerisme bij. Van deze kant wordt het behoud van karakteristieke eigenschappen gestimuleerd in combinatie met ontwikkelingen die het landschap ook levendig en economisch gezond maken of houden.

Door aandacht te schenken aan de drie genoemde historische lagen, pakken we cultuurhistorisch Doetinchem groots aan. Natuurlijk moeten we daarna niet op onze lauweren gaan rusten, maar na afronding van de onderzoeken en projecten, zal een heel groot deel van de historie van Doetinchem beschreven zijn.

Activiteiten

Kiezen vóór, betekent inventariseren, beschrijven en waarderen. Het betekent dat we iedere historische laag op een verrassende manier aan de burgers zullen presenteren. In boekvorm, film, tentoonstelling of nog weer anders.

Kiezen vóór betekent ook dat we alles zullen inzetten op het vergroten van bekendheid van deze gelaagdheid in vakkringen. Waarom zou Doetinchem niet iets bezitten wat van nationaal of op z'n minst van regionaal belang is. We gaan er naar op zoek.

Kiezen vóór betekent dat we bij de actualisering van het monumentenbestand voorrang geven aan de genoemde historische lagen omdat we weten waar we het over hebben. De onderzoeken verschaffen ons een volledig overzicht van thema of tijdslaag, wat beargumenteerde sturing mogelijk maakt en willekeur uitsluit.

Tenslotte zal het kiezen vóór ook betekenen dat we bij de verschillende ruimtelijke ontwikkelingen ingaan op de praktijk van alle dag. Cultuurhistorie zal terug te vinden zijn in ontwerpvoorstellen en zo bijdragen aan bijzondere wijken, straten en gebieden. De kennis over de historische lagen zal ons in staat stellen om aan te geven waar ruimte is voor herstructurering. De kennis zal ook maken dat we weten welke cultuurhistorische aspecten daarbij van belang zijn.

Inventarisatie zal het eerste trefwoord zijn. Daaraan direct gekoppeld individueel de toegesneden voorstellen voor uitwerking.

Plan van aanpak

Terug naar de drie benoemde lagen, betekent dit het volgende. Voor alle drie zullen gedegen inventarisaties gemaakt moeten worden zodat we weten hoe we er nu voor staan binnen de gemeente Doetinchem. Waar bevinden zich de parels, op welke structuren moeten we zuinig zijn en waar kunnen we zonder gewetensbezwaren ruimte scheppen voor nieuwe ontwikkelingen.

Vervolgens zullen we consequenties aan de inventarisaties moeten verbinden en de bevindingen gebruiken als inspiratiebron voor nader beleid en uitvoering.

De historische lagen spelen stuk voor stuk een rol in actuele of op handen staande ontwikkelingen. Denk alleen maar eens aan de monumentale silo in Wehl en de plannen voor het stationsgebied of aan de beschermde bedrijfsgebouwen aan de Havenstraat en de IJsselstraat. Zij bevinden zich midden in ontwikkelingsgebieden van de Schil.

Daarnaast zijn er ongetwijfeld nog interessante panden die nu nog functioneren als industrieel object, maar in de toekomst vrijkomen en dan geen bestemming hebben. Als

de verschillende waarden goed in beeld zijn gebracht, zal het mogelijk zijn om te sturen op toekomstige ontwikkelingen, partners te zoeken en zo het industrieel erfgoed te behouden in een nieuwe context.

De (na)oorlogse architectuur en stedenbouw is op allerlei plekken onderdeel geworden van Doetinchem. Of het nu gaat om de binnenstad van Doetinchem, de kern van Wehl of om specifieke wijken als Schöneveld en Overstegen in Doetinchem en de Elshof in Gaanderen. Een deel van die (na)oorlogse architectuur en stedenbouw zal op termijn te maken krijgen met wensen voor herstructurering. Het is dan heel belangrijk om te weten op welke manier er met de historische identiteit moet worden omgegaan en zo vroeg mogelijk ontwerpers en ontwikkelaars te bedienen met de benodigde kennis. De verschillende achtergronden van het ontstaan van (na)oorlogse architectuur en stedenbouw zullen toekomstplannen op verschillende manier voeden en daarmee aan de basis liggen voor interessante nieuwe keuzes.

In het landelijk gebied hebben we te maken met de terugloop van agrarische activiteiten, het vrij komen van bebouwing en als gevolg daarvan het nieuwe VAB-beleid. Het valt nog niet mee om dit beleid optimaal uit te voeren en dat heeft er vooral mee te maken dat we te weinig weten van de bijzondere karakteristieken van het landelijk gebied. Tegelijkertijd wordt het landelijk gebied van Doetinchem wel alomtgewaardeerd. Een contrast dat niet is uit te leggen en onwenselijk is. Een goede inventarisatie van buitengebied en boerderijen is een begin, maar een inspiratieboek met voorbeelden en handreikingen, moet de praktijk van het VAB-beleid eenvoudiger maken en landschap en bebouwing ook in de toekomst verwant met elkaar laten zijn.

Alles wat we te weten komen moet vanzelfsprekend worden uitgedragen en bijdragen ter promotie van Doetinchem als identiteitsrijke gemeente. De projectenlijst beschrijft concreet wat er per project moet gebeuren.

Verantwoordelijkheid

Uitvoering past bij dit college en zal dan ook als zodanig worden omarmd. Bij uitvoering hoort echter ook een basis als het gaat om ondersteuning, facilitering en budgettering. Een college dat zich verantwoordelijk voelt voor de cultuurhistorie omarmt dat principe en zet beide schouders onder de cultuurhistorische klussen.

Om te beginnen zal er structureel geld moeten zijn voor de basistaken van de monumentenzorger. Regelmatig zullen er kleine en grotere onderzoeken worden uitgezet en de gemeente moet daarbij vrij zijn in de keuze van interne en externe partijen. Behalve de prijs, zal ook de kwaliteit bij de keuze van specialisten van belang zijn.

Daarnaast zal ook op structurele basis ondersteuning moeten worden verleend aan bijzondere particuliere initiatieven, aan belangrijke cultuurhistorische evenementen als de Open Monumentendag en aan de infrastructuur van het cultuurhistorisch beleid.

Struikelpartijen en herhalingen kunnen we ons niet meer permitteren. Het moet nu in één keer goed en in alle realiteit van de praktijk: zo snel als maar mogelijk is. Inzet is daarbij de kans om binnen enkele jaren niet als één na slechtste van het land te scoren, wat heel recent nog het geval was, maar op z'n minst heel gemiddeld en veel liever nog bovengemiddeld en best.

PRODUCTEN 2008-2009

Het komende jaar zal er gewerkt worden aan de volgende producten. In sommige gevallen is er al een start mee gemaakt. In sommige gevallen zal er een uitlooptermijn zijn naar 2010.

1. De archeologische waardenkaart brengt alle archeologische waarden voor zover bekend in beeld. De archeologische waardering van locaties maakt het eenvoudiger om te bepalen of er archeologisch onderzoek noodzakelijk is en waar het aan moet voldoen. Dit jaar wordt opdracht gegeven voor het vervaardigen van het eerste deel van de kaart (stad Doetinchem). In 2009 met een uitloop naar 2010 moet de rest van de gemeente in kaart worden gebracht.

Inzet gemeente + externe specialist

2. De nieuwe monumentenverordening is vereist als voortvloeisel van nieuwe wetgeving. In deze verordening worden selectiecriteria opgenomen om inventarisaties, onderzoeken en dergelijke in de toekomst op een adequate manier te kunnen toetsen. In de tweede helft van 2008 wordt aan deze verordening gewerkt.

Inzet gemeente

3. De nieuwe monumentencommissie is vereist als voortvloeisel van nieuwe wetgeving en ten gevolge daarvan het verzwaarde takenpakket. Doetinchem moet de komende jaren met een professionele monumentencommissie werken die tot stand komt via een officiële sollicitatieprocedure. In de tweede helft van 2008 wordt een vacature geplaatst voor leden van een nieuwe monumentencommissie. In 2009 moet de nieuwe monumentencommissie aantreden.

Inzet gemeente

4. Gezien de taakverzwaring voor de nieuwe monumentencommissie is het noodzakelijk een nieuwe verordening monumentencommissie vast te stellen. Deze moet ook inspelen op de wens van versnelde procedures en dergelijke. In de tweede helft van 2008 wordt aan deze verordening gewerkt.

Inzet gemeente

5. De actualisatie van het monumentenbestand bestaat uit het op orde brengen van het monumentenarchief. Veel van de vereiste gegevens ontbreken op dit moment. Een belangrijk deel van het archief moet toegankelijk zijn voor iedere burger. De tweede fase van dit project is de digitalisering van een deel van de archieven. In de tweede helft van 2008 wordt aan de actualisatie (1^e fase) gewerkt met een uitloop naar 2009.

Inzet gemeente

6. Een inventarisatie van het nog aanwezige industrieel erfgoed binnen de gemeente zal in beeld brengen wat de positie is van dit erfgoed. We komen zo te weten of we bij sanering van industriegebieden nog rekening moeten houden met een deel van de bebouwing en waar kansen liggen voor interessante herbestemmingprojecten. De inventarisatie biedt tegelijk de mogelijkheid om het verhaal van de industrialisatie in Doetinchem nu eens en voor altijd goed in beeld te brengen. In die context zal ook zeker de historie van het Doetinchemse onderwijs aan bod komen. De (economische) groei van Doetinchem is voor een

belangrijk deel te wijten aan de vroegtijdige introductie van ambachtelijk onderwijs en de aanwezigheid van het belangrijkste gymnasium in de Achterhoek.

Het vervolg op de inventarisatie kan zeer uiteenlopend zijn: van actief participeren in de restauratie van een pand tot het stimuleren van herbesteding en het inpassen van bijzondere gebouwen in een ruimtelijk plan. Het inventarisatieonderzoek moet uiterlijk januari 2009 van start gaan en medio 2009 een eerste product opleveren.

Inzet gemeente + externe specialist

7. Een inventarisatie van de (na)oorlogse architectuur en stedenbouw zal helpen verklaren waarom er zoveel oudere cultuurhistorie in Doetinchem is verdwenen. Tegelijkertijd zal de inventarisatie ook duidelijk maken wat daarvoor is teruggekomen. Denk bijvoorbeeld aan de eerste muziekschool van het land. Een bijzonder gebouw met een concertzaaltje met unieke kwaliteiten. Kennis over de specifieke architectuur uit deze periode zal ongetwijfeld ook bijdragen tot een grotere waardering voor de (bouw)stijl. De inventarisatie zal benut worden om te beschermen wat nog beschermd moet worden, maar ook om mogelijkheden te scheppen voor omvorming op basis van inspiratie. De inventarisatie zal bovendien duidelijk maken of en zo ja hoe structureel de (na)oorlogse gebouwen nu nog aanwezig zijn en onderdeel maken van het stedelijk netwerk. Het zal de soms lastige beslissingen bij transformaties eenvoudiger en meer transparant maken. Het inventarisatieonderzoek moet uiterlijk januari 2009 van start gaan en eind 2009 als rapportvorm worden gepresenteerd.

Inzet gemeente + externe specialist

8. Een inventarisatie van de karakteristieke boerderijen en hun relatie tot het landelijk gebied moet heel concreet leiden tot een inspiratie- en toetsboek voor iedereen die te maken krijgt met bouwen in het buitengebied. Het is onmogelijk om iedere centimeter van gebied of pand te beschrijven, maar het moet mogelijk zijn om helder te typeren en aan de hand daarvan ook te komen tot heldere richtlijnen. Het zal de ruimtelijke kwaliteit van het landschap ten goede komen en procedures vereenvoudigen. De beschrijving van de karakteristieken in het buitengebied zal ook recht doen aan de kernachtergrond van een deel van de Doetinchemse bevolking, het agrarisch bestaan. Daarnaast zal een goede typering de diversiteit en schakeringen binnen landelijk Doetinchem naar voren brengen en daarmee ook recht doen aan bewoners en bewoning van buurtschappen, dorpen en tussengebieden. Het inventarisatieonderzoek moet uiterlijk januari 2009 van start gaan en in deelrapportages gedurende 2009 worden opgeleverd.

Inzet gemeente + externe specialist

FINANCIEEL KADER: structurele basis voor goed beleid

De afgelopen jaren zijn er nauwelijks investeringen gedaan voor cultuurhistorisch beleid. De gelden die door het Rijk zijn uitbetaald ten behoeve van een archeologische waardenkaart zijn voor andere zaken gebruikt. Het LOP-budget blijkt op nu de waardenkaart aan de orde komt.

Middelen voor specialistische onderzoeken zijn dit jaar niet gereserveerd zodat de aanwijzing van monumenten schier onmogelijk is. Evenmin is er geld opzij gelegd voor visualisaties. Er zijn al talloze archeologische opgravingen gedaan, maar we zien er niets van terug. De politiek wil het imago van sloopstad kwijt, maar de burger merkt daar nog weinig van.

Het is een situatie waar snel een einde aan moet komen, want beleid zonder geld bestaat gewoonweg niet. Met de aanstelling van een beleidsmedewerker cultuurhistorie en monumenten is een goede start gemaakt. De inzet op strategische investeringen moet het vervolg zijn. Daarnaast moet het komend jaar geïnvesteerd worden in het wegwerken van een flinke achterstand. De gemeente kan het zich niet langer permitteren om af te wachten... noch om kansen aan zich voorbij te laten gaan.

De verantwoordelijkheid voor de monumentenzorg wordt door het Rijk vrijwel volledig bij de gemeenten gelegd, erfgoedinspecties worden intensief uitgevoerd, monumentencommissies worden onder de loep genomen en de brede inzet op cultuurhistorie wordt binnenkort een hoefditem vanuit VROM en OCW. Met een goed beleid en een bijpassend budget, kan Doetinchem die situatie aan. De route richting succes is budget voor structuur, budget voor verlies van achterstand en het inzetten van de gelden van Revolving Fund zodat de particuliere monumentenbezitter weer gaat participeren in het op orde brengen van Doetinchemse cultuurhistorie.

Benodigd structureel budget voor 2009

€ 50.000, =

Te weten:

Monumentencommissie

€ 7.500, =

(cultuurhistorische commissie).

De monumentencommissie is het belangrijkste adviesorgaan voor de gemeente als het om cultuurhistorie gaat. In 2009 moet er een (professionele) cultuurhistorische commissie aan het werk. In het najaar worden de commissieleden via een sollicitatieprocedure geworven. Het is de bedoeling dat de commissie uit maximaal zeven mensen bestaat (inclusief secretaris van de gemeente), exclusief lokale specialisten. De zes professionals moeten professioneel betaald worden.

€ 75,= per uur met een maximum van (4+2) uur plus reiskostenvergoeding. (maximaal 11x per jaar).

De lokale specialisten komen op uitnodiging tegen presentiegeld (huidige tarief) en reiskostenvergoeding.

Onderzoeken bouwhistorie en ander specialistisch onderzoek

€ 15.000,=

Op onregelmatige tijden zal de monumentencommissie adviseren een object of complex nader te onderzoeken met het oog op de aanwijzing als monument. Reden voor aanwijzing kan zijn dat het object bedreigd wordt met sloop of onzorgvuldige behandeling. Ook kan de wens tot aanwijzing een voortvloeiende zijn uit gemeentelijk beleid. Alvorens de aanwijzing tot stand kan komen, moet in de meeste gevallen deskundig onderzoek worden gedaan.

Om beleid in het kader van cultuurhistorie en monumenten om te kunnen zetten in handelingen, moet budget worden vrijgemaakt voor specifieke onderzoeken.

Stimulering particuliere initiatieven

€ 5.000,=

Om burgers of non-profit organisaties op cultuurhistorisch vlak te kunnen stimuleren tot het ondernemen van bijzondere activiteiten in het kader van de cultuurhistorie, is het zinvol om goede initiatieven te belonen middels een bescheiden financiële prikkel. Het kan bijvoorbeeld gaan om een bijdrage voor een publicatie, een tentoonstelling, een archiefonderzoek of een film.

Visualisatie

€ 22.500,=

Het is van belang dat diverse onderzoeken worden uitgewerkt tot een publiekstoegankelijk product. Dat kan een boek of een folder zijn, maar ook een bill board, een digitale beeldbank of beschreven straatmeubilair. De visualisatie kan ook direct te maken hebben met archeologisch onderzoek en zelfs een authentieke reconstructie of kunstzinnige interpretatie zijn van een historische vondst. Het is aan de gemeente om op z'n minst voor de financiële prikkel te zorgen die andere partijen tot investeren verleidt.

Benodigd budget voor wegwerken achterstand

€ 250.000,=

(evt. binnen te halen subsidies niet verwerkt in eindbedrag)

Te weten:

Inventarisatie industrieel erfgoed

€ 50.000,=

In 2009 wordt de eerste stap genomen voor het in beeld brengen van het industrieel erfgoed van de gemeente Doetinchem. De inventarisatie zal in eerste instantie gericht zijn op het in beeld brengen van de kansen voor behoud, herstel en hergebruik van industriële gebouwen.

Deze algemene inventarisatie zal duidelijk moeten maken welke panden om meer onderzoek vragen en welke vervolgstappen er verder genomen moeten worden.

Er wordt geld gereserveerd om voor minimaal één object een haalbaarheidsstudie te laten uitvoeren naar hergebruik. Er wordt geld gereserveerd om voor minimaal één object een bouwhistorisch onderzoek uit te voeren. Dit laatste rapport moet ook een publieksvriendelijke versie krijgen.

Voor de haalbaarheidsstudie en het publieksvriendelijke product wordt cofinanciering gezocht.

Inventarisatie (na)oorlogse architectuur en stedenbouw

€ 60.000,=

In 2009 wordt de eerste stap genomen voor het in beeld brengen van deze historische laag. Het gaat om een overall inventarisatie en omvat dus geen bouwhistorisch onderzoek naar interieurs. Uitgangspunt is de geschiedenis van het bouwen tussen 1940 en 1965 met als insteek de verschillende achtergronden, resultaten en consequenties voor de omgeving. Er zal regelmatig overleg zijn tussen een begeleidingsgroep van de gemeente en de externe specialist om de kennis van interne stedenbouwkundigen en dergelijke optimaal te kunnen verwerken.

De inventarisatie richt zich op vier onderdelen: De wederopbouw van het centrum, de uitbreidingswijken (7) van Doetinchem, de bedrijvigheid en het wonen in Gaanderen en de (bijzondere) objecten binnen de gemeente. De vier thema's zijn verschillend en zullen ook heel verschillende verhalen opleveren. De inventarisatie zal uitgedragen worden in een aantal mondelinge presentaties en er zal uiteraard een deskundig en beeldend rapport worden opgeleverd. Op basis van de resultaten zal worden bekeken

welke vorm zich het beste leent om de informatie ook onder de bevolking te brengen. Via een boek, film, tentoonstelling of nog weer anders.
Voor dit product wordt cofinanciering gezocht.

Inventarisatie en inspiratieboek boerderijen in het landelijk gebied € 75.000,=
Voor deze klus moet een multidisciplinair team worden ingeschakeld, bestaande uit bijvoorbeeld een historisch geograaf, een bouwhistoricus en een (landschap)architect. De inventarisatie zal een beschrijving opleveren van de verschillende landschapstypen binnen de gemeente Doetinchem. Vervolgens zal een koppeling gemaakt worden tussen landschapstype en bestaande (historische) bebouwing. De wijze waarop het object in het landschap ligt, wat de consequenties zijn voor toegankelijkheid, hoogte van het terrein, ligging van tuinen, paden, gesloten fronten en dergelijke. Ook zullen de functionele aspecten nadrukkelijk aan de orde komen zodat uiteindelijk een goed beeld ontstaat van het totaalplaatje. Waarom ligt een object op een bepaalde plek, wat is de functie, hoe verhoudt die zich tot gebouw en landschap etc.
Vervolgens zal een vertaalslag van deze gegevens worden gemaakt door (landschap)architecten naar mogelijke toekomstige situaties. Dit wordt vorm gegeven in een –publiekstoegankelijk –ideeënboek.

Archeologische waardenkaart € 40.000,=
In 2008 wordt het eerste deel van de archeologische waardenkaart vervaardigd. Dit deel brengt Doetinchem stad in beeld. Voor dit product wordt het geormerkte geld van het gemeentefonds (21.315,= + 7.000,= van 2007) aangewend.
In 2009 moet het landelijk gebied en de verschillende dorpskernen in beeld worden gebracht. Wellicht bestaat de mogelijkheid provinciale subsidie te krijgen, maar dat is niet zeker. De provincie heeft aangekondigd dergelijke kosten niet langer te subsidiëren omdat de meeste gemeenten er inmiddels gebruik van hebben gemaakt. Wel zal naar alle waarschijnlijkheid geormerkt geld van het Rijk kunnen worden aangewend (± 21.000).

Visualisatie Doetinchemse verleden € 25.000,=
De afgelopen jaren zijn er al talloze archeologische opgravingen gedaan. Denk bijvoorbeeld aan de opgraving voor het woongebied Wijnbergen en de opgraving bij het Perlsteincomplex. Dit jaar komt er heel veel informatie vrij uit opgravingen in het gebied van de Schil. Geld om van de interessante maar publieksonvriendelijke wetenschappelijke rapporten iets te maken wat ook wordt gelezen door de burger van Doetinchem is er echter nog niet geweest. Het is nu nog mogelijk om deze achterstand aan publieke kennis goed te maken. Een startinvestering door de gemeente Doetinchem is hier op zijn plaats.

Budget uit Revolving Fund

Het Revolving Fund kan worden ingezet om particuliere monumenteneigenaren te stimuleren hun pand te restaureren en eventuele verbouwing op de meest optimale manier te doen, uitgaande van het bouwhistorisch en cultuurhistorisch belang. Het kan bijvoorbeeld ook worden ingezet om van oorsprong monumentale winkelpanden deels terug te restaureren of op onderdelen te verbeteren. Op dit moment zijn veel monumenten juist op de benedenverdieping slecht herkenbaar als monument. Bij de uitbreiding van de monumentenverordening (toevoeging karakteristiek object) zal deze regeling ook gelden voor het karakteristiek object of complex.

Het komend jaar zal begonnen worden met het actief benaderen van eigenaren wiens monumentale pand achterstallig onderhoud vertoont. Daarnaast zal aan aanvragen van andere eigenaren ook zoveel mogelijk tegemoet worden gekomen.

DEEL 2

AMBITIE: oud en nieuw in harmonie

Doetinchem heeft het imago van sloopstad. De laatste voorbeelden liggen nog vers in het geheugen. Denk maar aan het Markt Commissiehuisje op de hoek van Gasthuisstraat en de Gart Seevinckgang. Welbewust gesloopt terwijl het op de nominatie stond om tot monument te worden aangewezen.

De nonchalance waarmee de afgelopen jaren is omgegaan met de cultuurhistorie is zelfs doorgedrongen tot het Rijk. Nog niet zo lang geleden kreeg de gemeente Doetinchem een waarschuwing: de gemeente scoorde als één na slechtste op het vlak van de cultuurhistorie.

Deze historie geeft alle redenen om het erfgoed nu de hoogste prioriteit toe te kennen. Inzet is de maximaal haalbare harmonie tussen wat was en wat komt.

Besef van en waardering

Het gemeentebestuur heeft een belangrijke taak bij het levend houden van het besef van en de waardering voor cultuurhistorisch erfgoed. Iedere gelegenheid moet worden benut om de specifieke identiteiten van de gemeente Doetinchem tot publieksbelang te verheffen. Archeologische vondsten moeten zoveel mogelijk zichtbaar zijn, historische onderzoeksresultaten openbaar.

Stadsvernieuwingen moeten steeds weer de historische context aanvullen en ruimte scheppen voor visualisaties (verbeeldingen). Landschapsontwikkelingen moeten de oeroude oorsprong van het Doetinchemse landschap versterken. Ook bij die ingrepen moet de inzichtelijkheid voorop staan.

De burger kan op zijn eigen wijze bijdragen tot het blijven bestaan van het 'eigen' erfgoed. Wie een Middeleeuwse gevel afdekt met een fikse reclamezuil, ontnemt het uitzicht op een aantrekkelijk stukje geschiedenis. Wie zijn kennis over diezelfde gevel beschikbaar stelt aan een krant, museum of school, levert een bijdrage aan het besef. Hij of zij zal vooral waardering oogsten.

Kennisvermeerdering

Kennisvermeerdering verdient de grootste prioriteit omdat er te lang teveel ongemerkt is verdwenen. Zolang we niet precies weten waar we het over hebben, kunnen we de waarden ook niet beschermen, waarderen of ons er door laten inspireren.

Ook bij kennisvermeerdering is er een grote rol weggelegd voor de burger. De gemeente wil graag samenwerken met de verschillende oudheidkundige verenigingen en andere publieke organisaties die zich met de cultuurhistorie van Doetinchem bezighouden. Bij deze organisaties ligt een deel van het geheugen van Doetinchem: de lokale affiniteit en de kennis over soms totaal vergeten wetenswaardigheden.

Daarnaast zal de gemeente een beroep doen op specialisten in het land. Mensen die alles weten over bepaalde architectuurstijlen of specialisten voor de archeologie in de Achterhoek.

Visualisatie en exposure

Visualisatie (verbeelding) en exposure (media aandacht) leggen het geheugen van Doetinchem vast in de openbare ruimte, op het web en in musea. Visualisatie houdt het verleden levend, exposure draagt het uit.

De fraaiste visualisatie komt tot stand met inbreng van direct betrokkenen, kunstenaars en ontwerpers met affiniteit voor historie. De rode draad in het beleid moet duidelijk maken welke verhalen er met behulp van visualisatie verteld gaan worden. De

stadsomwalling zal bijvoorbeeld pas zichtbaar worden als hij in verschillende planuitwerkingen op vergelijkbare manier wordt gevisualiseerd.

Wisselwerking

Wisselwerking tussen oud en nieuw is de voorwaarde voor verantwoorde stedenbouw. De realiteit van vandaag is het gegeven van een groeiende gemeente. De ambitie van Doetinchem als centrumgemeente en de wens om lang onaangeroerde plekken te ontwikkelen. De uitdaging ligt er om deze actuele situatie te combineren met het besef dat cultuurhistorie een waardevolle toevoeging kan zijn. Het is aan de gemeente om binnen het hectische proces van ontwikkelingen, ruimte in te bouwen voor de cultuurhistorie.

Het vinden van een balans tussen oud en nieuw is haalbaar als de historie in iedere nieuwe opgave meetelt als speler. Goede inventarisaties en analyses leveren veel op. Soms zal het oude zo interessant blijken dat het leidend wordt in de opgave. In andere gevallen zal een kleine verwijzing voldoende zijn en is er ruimte voor spiksplinternieuwe ontwikkelingen. Samenwerking tussen ontwerpers, planologen, cultuurhistorici en anderen, leidt tot het beste resultaat.

Speerpunten:

1. **Besef** van **en waardering** voor het cultuurhistorisch erfgoed binnen de gemeente Doetinchem.
2. **Kennisvermeerdering** over het cultuurhistorisch erfgoed binnen de gemeente Doetinchem.
3. **Visualisatie en exposure** van het cultuurhistorisch erfgoed van de gemeente Doetinchem.
4. Stimulering **wisselwerking** tussen cultuurhistorisch erfgoed, moderne stedenbouw en landschapsontwikkeling.

DE HISTORISCHE DRAGERS: een kleurrijke geschiedenis

De gemeente Doetinchem kent een lange en veelbewogen geschiedenis. Ieder tijdvak heeft zijn eigen waardevolle aspecten en die geschiedenis verschilt ook weer van plek tot plek. Zorgvuldige inventarisaties zullen er de komende tijd voor zorgen dat die historische gelaagdheid binnen de gemeente zichtbaar wordt. Dat we weten waarom bepaalde landschapselementen nu typerend zijn voor Gaanderen; waarom de silo in Wehl van belang is en wat de typische (na)oorlogse architectuur en stedenbouw voor Doetinchem betekenen. In deze nota een eerste kenschets van de verschillende historische identiteiten binnen de gemeente Doetinchem.

Het Landschap

Of we het nu over de stad Doetinchem hebben of over Wehl, Gaanderen en de verschillende buurtschappen... In alle gevallen is het landschap de oorzaak van het ontstaan geweest. Was het niet van het dorp of de stad die we nu kennen, dan wel van de voorlopers ervan.

Mensen hebben zich altijd op de overgangszones van nat naar droog gevestigd en die waren er in dit gebied genoeg. Men zocht de nabijheid van beken en andere stroomgebieden, in overvloed aanwezig binnen de (huidige) gemeente Doetinchem. De hoger gelegen plekken in het gebied waren traditioneel de beste plekken voor bewoning, de lagere plekken werden gemeden of uitsluitend gebruikt om het vee te weiden. Dat aspect is nog steeds zichtbaar in het landschap en dat zou ook zo moeten blijven als er nieuwbouw wordt gepleegd. De afwisseling in het landschap is één van de belangrijke karakteristieken van het buitengebied.

De oorsprong van het Achterhoeks en Liemers landschap voert terug tot maar liefst twee en een half miljoen jaar geleden. Sindsdien zijn meerdere ijstijden gepasseerd, is het landschap tijdelijk veranderd in een toendra, weer ondergelopen met water, met bossen begroeid en overstoven met zand.

De klimaatveranderingen en de daarmee gepaard gaande landschapsveranderingen hebben een spannende omgeving opgeleverd. Nu nog zijn er natte en droge gebieden, hogere en lagere gronden en alle daaraan te koppelen verschillen in vegetatievormen.

Sommige plaatsen in het landschap zijn door de eeuwen zo slecht begaanbaar gebleven dat ze ook letterlijk leeg zijn gebleven. Een enkeling waagde zich op deze gronden en bouwde er bijvoorbeeld een verdedigingswerk of een ander gebouw met een solitair karakter... Voorbeelden zijn de motte (kasteelheuvel) bij Barlham en het klooster Bethlehem in het van oorsprong heel moerassig gebied het Onland. Die lege - oorspronkelijk onaantrekkelijke - gebieden zijn nu (potentiële) toeristische trekpleisters en oases van rust en natuurschoon.

Andere plekken zijn vooral voor agrarisch grondgebruik benut. Al eeuwenlang worden ze op die manier gebruikt. Vaak is er nog sprake van heel oude verkavelingspatronen die opgesloten liggen tussen even oude wegenstructuren. Zelfs de doelmatig opgezette wegenplannen hebben het in veel gevallen overleefd en zijn bijna twee eeuwen oud.

In het meest oostelijke deel van de gemeente heeft het dorp Gaanderen zich kunnen ontwikkelen dankzij de aanwezigheid van het ijzeroer in de grond. De combinatie van die grondstof, voldoende hout (bos) en voldoende water (beken en IJssel) heeft gezorgd voor een bloeiende ijzerindustrie. Naar verluidt is de eerste ijzergieterij van Nederland gebouwd in Gaanderen.

Tenslotte zijn er nog de gronden die vanwege bodemsamenstelling en ligging gekozen zijn voor ontginning en bosbouw. Deels zijn ze nu nog herkenbaar als wandelbossen en landgoederen zoals de Kruisbergse bossen en het landgoed Slangenburg. In sommige gevallen is het aanzien van deze plekken enorm veranderd. De nutsfunctie die ze ooit hadden is verdwenen en vervangen door die van recreatie en natuur. Denk bijvoorbeeld aan het rabattenbos in Wehl. Een gebied dat van oorsprong een heideveld was, maar door de familie Van Nispen in het begin van de negentiende eeuw werd ontgonnen en met bomen werd beplant.

De afwisseling van ijstijden en warmere periodes heeft grote invloed gehad op het gedrag van de belangrijkste watergang van het verleden, de Rijn. De oorspronkelijk wild meanderende rivier stroomde ooit vlak langs de plek waar de stad Doetinchem nu ligt. Vervolgens verplaatste hij zich in westelijke richting.

Een zijarm van de Rijn kwam in de stroomgeul te liggen en is daar nu nog aanwezig in de vorm van de Oude IJssel. Deze rivier heeft door de eeuwen heen altijd voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat gezorgd. Tegelijkertijd vormde hij een bedreiging en nam diverse malen beslag van het omliggende land. Rond het jaar 1000 moet meer dan 50% van het stroomgebied van de Oude IJssel regelmatig onder water hebben gestaan. De rivier had daarnaast ook de neiging op verschillende plekken te verzanden en naarmate meer omliggende gronden werden ontgonnen, namen de problemen toe. De rivier was lang niet altijd even goed bevaarbaar. Vanaf de komst van het waterschap (1880 is de functie van de Oude IJssel geleidelijk aan verbeterd en heeft de rivier daadwerkelijk bijgedragen aan de economische groei van Doetinchem.

De rivier is weliswaar overal nog fysiek aanwezig, maar hij speelt geen prominente rol bij de promotie van de gemeente. En dat terwijl het toch de aloude levensader is. Het zou goed zijn om hem weer nadrukkelijker in beeld te brengen en te koppelen aan diverse historische verhalen.

De bebouwing

Zoals al aangegeven vraagt ieder landschap om specifiek gebruik, ook al trekken we ons daar tegenwoordig niet zoveel meer van aan. De techniek is zo ver gevorderd dat we in het water durven te wonen en terpen creëren van ons afvalslib.

Tegelijkertijd blijft het ook charmant om de relatie tussen functie en ondergrond aan het landschap af te kunnen lezen. Waarom liggen boerderijen in een bepaalde richting? Wat is de verhouding tussen erf en toegangsweg? En wat heeft de specifieke architectuur met de functie en het gebruik te maken?

Ook in de stad zou je met een klein beetje moeite nog moeten kunnen herleiden of je op de voormalige akkers loopt, op een dekzandrug, beekdal of aloude stadskern.

Bij ieder bouwproject en andere bodemverstorende ontwikkeling wordt in mindere of meerdere mate archeologisch onderzoek gedaan. Die onderzoeken leveren veel informatie op over de bebouwing in het verleden. Variërend van vijftig jaar terug tot in de prehistorie.

Soms laat het onderzoek precies zien hoe een nederzetting was opgebouwd, waar de waterput stond en hoe diep de greppel om de veekraal was. Waarom niet die bewoningsgeschiedenis opnieuw laten zien? Op een paar bijzondere plekken binnen de gemeente. In de openbare ruimte of in een openbaar gebouw.

Ondanks de verdwijning van bijzondere, oude en karakteristieke gebouwen, is het bebouwingsbestand van de gemeente Doetinchem nog steeds ongelofelijk divers. We kennen de monumentale boerderijen van de grotere boeren naast de kleine karakteristieke boerderijtjes. Panden en complexen die niet zomaar her en der verspreid

liggen, maar waarvan de plek is te herleiden. Hoe dichterbij de stad, hoe rijker de boerderij. Een karakteristiek waar we iets mee kunnen doen.

Uit de middeleeuwse periode is er nog maar weinig over, maar des te belangrijker is het voor deze laag een ereplaats te bewaren. De oude middeleeuwse structuren zijn bovendien op veel plaatsen nog de dragers van de huidige stad. De kapstokken voor nieuwe invullingen en de leidraad voor een vertrouwde omgeving.

We kennen in Doetinchem nog meerdere monumentale villa's, maar ook aantrekkelijke eenvoudiger wijken met typerende architectuur. Gebouwd aan het einde van de negentiende eeuw of juist in de eerste decennia van de twintigste, zoals Kleintjeskamp en de Afrikanerbuurt. In sommige gevallen zijn de huizen goed bewaard gebleven en prijken ze op de monumentenlijst. De tuinen hebben nog dezelfde afmetingen en het openbaar groen allure. In andere gevallen zijn de panden afgebroken of nooit op de monumentenlijst geplaatst. Het groen is vervangen door parkeerplaatsen en de tuinen verworpen tot expeditiehoven. Waardering voor een bouwstijl is niet in alle tijden hetzelfde. Een reden temeer om zuinig te zijn op wat we niet zo goed kennen en ondertussen ook door te bouwen aan onze eigen geschiedenis.

De herinnering aan de negentiende eeuw, tijd van welvaart, maakt dat we nu spijt hebben van de verdwijning van symbolen. De bouw van replica's van oorspronkelijk fraaie panden aan de Burgemeester van Nispenstraat is de reactie op dit sentiment. In 1968 werd het voormalige gymnasium (nu bekend als voormalig lyceum) aan die straat gesloopt.

In de toekomst zou het goed zijn als er ook andere manieren worden gevonden dan het maken van een bijna-kopie. Misschien is dat iets ingewikkelder, maar het moet een uitdaging zijn om de geschiedenis van morgen te maken. Stad en land worden juist spannend door de stapeling van tijdsbeelden en niet door het verzamelen van veel van hetzelfde. Het ontwerpen van nieuw gezelschap voor de paradepaardjes van het verleden is een interessante opgave, vooropgesteld dat ze net zoveel allure en nauw verwante karakteristieken hebben.

Typische gebouwen die stad en dorpen verder karakteriseren zijn de kerken, scholen, ziekenhuizen (gesticht) en overheidsinstellingen. Soms te herkennen als ideologisch relict, maar in elk geval vertegenwoordiger van een architecturale stroming. De ene keer zijn ze een bijzondere representant zoals het voormalig postkantoor, de andere keer een gewone broeder die toch representatief is voor een tijdsbeeld. Het voormalig gemeentehuis van Ambt Doetinchem aan de Varsseveldseweg is daar een voorbeeld van. Bij de ontwikkeling van de stad, zouden deze representanten ook als zodanig moeten functioneren. We hebben niet altijd en overal nieuwe hoogtepunten nodig. Het kan soms ook heel interessant zijn om de oude relictten uitgangspunt te laten zijn voor mooie pleinen, harmonieus opgebouwde straten of verstilde groengebieden. Ze kunnen van een nieuw project een plan maken met een bijzonder eigen karakter.

Zowel in Doetinchem, Wehl als Gaanderen is er direct na de Tweede Wereldoorlog heel veel gebouwd. De (na)oorlogse architectuur en stedenbouw heeft in Nederland nooit zoveel fans gekend, maar de laatste paar jaar komt daar verandering in.

We weten nauwelijks iets van het hoe en waarom van bebouwing uit deze tijd, maar de stijlperiode heeft zich in Doetinchem schijnbaar vanzelfsprekend genesteld in het bestaande landschap en bestaande stedelijke structuren. Dat maakt de laag enerzijds onzichtbaar, maar anderzijds het liefhebben waard.

De beschrijving van de fase, in combinatie met het verhaal van naoorlogs Doetinchem moet nog worden gemaakt. Een belangrijke klus die ook veel invloed kan hebben op de

manier waarop we de komende jaren herstructurerings zullen doorvoeren. Misschien gaan we wel minder slopen en meer gebruik maken van bestaande kwaliteiten.

Naast de specifieke vertegenwoordigers van tijdslagen zijn er dan nog de pareltjes uit het verleden. Historische kelders aan het oog onttrokken, maar ook monumentale kerken en in groen verscholen kastelen. Denk aan de havezathe Hagen, beter bekend als kasteel het Keldertje. Ze zijn als de zeldzame postzegels van de filatelist die Doetinchem compleet maken. Parels die met alle inzet beschermd en beheerd moeten worden. Voor zover ze nog niet ontdekt zijn, zal dat in de actualisatie van monumenten zeker gebeuren.

Het werk

Doetinchem is de centrumgemeente van de Achterhoek, maar dat is lang niet altijd zo geweest. Eeuwenlang draaide de stad Doetinchem als één van de kleintjes in de regio mee. Het karakter van het landschap maakte van Doetinchem en omgeving vooral een agrarische woon- en werkgemeenschap. Een karakter dat tot binnen de stadsmuren voelbaar was. De landbouwkavels lagen tot binnen de muren... Voor Doetinchem en omgeving was het marktwezen van belang. Dit zorgde nog voor de nodige bedrijvigheid in de stad. Verder gebeurde er lange tijd weinig opvallends.

IJsselsteden als Zutphen en Doesburg waren als lid van de Hanze beduidend belangrijker. Een situatie die duurde tot en met de achttiende eeuw. Daarna toonde een groeiend aantal ondernemende heren interesse voor Doetinchem. Ze vestigden zich er en droegen hun steentje bij aan de welvaart van stad en omgeving..

Deels toevallig heeft Doetinchem en omgeving vanaf het begin van de negentiende eeuw een aantal actieve en bevlogen mensen aangetrokken die vervolgens grondlegger werden voor het onderwijs in de gemeente. Dezelfde mensen zorgen voor werkgelegenheid op heel uiteenlopend vlak.

Natuurlijke omstandigheden zoals het ijzeroer in Gaanderen (al eerder ontdekt) en de aanwezigheid van de Oude IJssel bepaalden in welke richting Doetinchem zich ontwikkelde. Voorbeelden zijn de ijzerindustrie, de papierfabriek en de handel. De aanleg van een schutsluis in 1763 bij Laag Keppel en de instelling van een waterschap maakte dat het IJsseldal eindelijk droog kon worden gehouden en er na verbeteringen tussen 1890 en 1899 een einde kwam aan een geschiedenis van overstromingen. Een situatie die het gebied beter toegankelijk maakte en Doetinchem een andere positie gaf ten opzichte van omliggende steden. De stad Doetinchem ontwikkelde zich geleidelijk aan tot een infrastructureel knooppunt voor het openbaar vervoer en gelegen aan een goed bevaarbare Oude IJssel.

De inzet van de mannen als Van Dijk uit Friesland, Misset uit Haarlem, Erdbrink, de her Oorlog (firma Vredestein) en de Doetinchemmer Blom die Nederland tot enkele tientallen jaren terug voorzagen van zijn doperwtjes, maakte dat Doetinchem groeide qua werkgelegenheid, qua positie, maar ook verrijkt werd met bijzondere bebouwing. De industrieel bouwde voor zijn werknemers en zorgde voor hen als een goed huisvader voor zijn gezin.

Sommige van de industrieën uit die bloeiperiode hebben een modern vervolg gekregen, maar de meeste zijn verdwenen. Als opvolgers van de drukkerij en uitgeverij Misset kennen we in Doetinchem nog de drukkerij Senevelder-Misset en uitgeverij Reed Elsevier.

De stad Doetinchem

Naast de algemene opmerkingen over de historische identiteiten, zijn er per dorp en stad specifiek zaken aan de orde die maken dat de cultuurhistorie van de gemeente Doetinchem heel divers is.

De eerste schriftelijke vermelding van Doetinchem, dateert voor zover bekend uit 838. De stad wordt dan in een oorkonde van de Bisschop van Utrecht genoemd als “villa Duetingham”. De gemeenschap van Doetinchem krijgt rond 1180 toestemming om een stadsmuur te bouwen en werkt hier generaties lang aan met als resultaat een dikke stadsmuur met vier poorten, een binnengracht, een wal en een brede buitengracht. Werken die voor een belangrijk deel in het Rampjaar 1672 worden vernield. De Grutpoort blijft tot 1862 staan, maar moet dan wijken omdat de doorgang te smal is voor het toenemende verkeer.

Doetinchem krijgt in 1236 stadsrechten en neemt sindsdien een bescheiden positie in als marktplaats, stad van de ambachten en kern van het agrarisch gebied.

De stad Doetinchem wordt tijdens de middeleeuwen vele malen getroffen door stadsbranden waardoor zowel bebouwing als archieven verloren gaan. In de Tweede Wereldoorlog verdwijnt er opnieuw veel bebouwing in het centrum en in de periode daarna wordt bij deels vernielde panden voor sloop gekozen in plaats van voor restauratie. Heel veel karakteristieke panden verdwijnen daardoor definitief. De Catharinakerk is één van de uitzonderingen. Deze werd voor een belangrijk deel gerestaureerd, maar ook aangepast aan eisen van de tijd.

Het aantal nu nog aanwezige echt oude pandjes is beperkt en op de vingers van één hand te tellen, denk aan de muurhuisjes aan de Kapoeniestraat, 't Gevang en de Lutherse kerk. Doetinchem heeft wel zijn middeleeuwse centrumstructuur behouden dankzij een zorgvuldige opbouw in de periode na de Tweede Wereldoorlog. De karakteristieke centrumstructuur, het is ei is nog herkenbaar en de oude centraal georiënteerde veldwegen worden nog gebruikt.

Doetinchem heeft zijn eerste stadsuitbreidingen gekregen op de hoge drogere delen aan de Noordzijde van de Oude IJssel. Het duurde tot de jaren zeventig van de twintigste eeuw voordat men het aandurfde in het natte Zuiden. Het gebied rondom het centrum van Doetinchem is nu enigszins onsamenhangend en bevat meer en minder functionerende wijken. In ruimtelijke zin vallen de gaten en open plekken op, ontstaan door het vertrek van bedrijven en de sloop van panden. Het Masterplan Schil biedt verschillende oplossingen voor dit stedenbouwkundig probleem, maar in de uitwerkingen is het belangrijk verder in te gaan op de cultuurhistorie in de verschillende plangebieden.

Op het moment dat er voor gekozen wordt cultuurhistorie als inspiratiebron of leidraad te benutten, kunnen archeologische bevindingen bijdragen tot opmerkelijke resultaten. Kennis van bijvoorbeeld de exacte ligging van stadsmuur en grachten, kan door visualisatie de historische vorm van de stad nog meer benadrukken.

Daarnaast kan bouwconcentratie rond bijzondere tijdgebonden architectuur of een interessante historische structuur nieuwe stedenbouw een meerwaarde geven. Op zichzelf staande relictten als de monumentale hijskraan in Hamburgerbroek zijn daarbij de slagroom op het toetje.

De oorspronkelijke dooradering van de stad, deels verdwenen, maar in de randen nog zichtbaar, houdt de van oorsprong sterke relatie met het buitengebied zichtbaar en de landschappelijke basis voelbaar. Heel belangrijk, als je bedenkt hoe kort Doetinchem als puur stedelijk weefsel bestaat. De aanwezigheid van stadsboerderijen en boerderijen die ooit in het buitengebied lagen zoals het “boerderijtje van Anna” aan de Holterweg versterkt het besef van oorsprong. Door dergelijke relictten in te zetten voor eigentijds gebruik, kan de historische bebouwing een tweede leven krijgen.

Het dorp Gaanderen

Gaanderen wordt in verschillende onderzoeken voor het eerst signaleerd als de nederzetting Aldichem, naar de stichter Aldo. Het is waarschijnlijk één van de vele

nederzettingen die aan de Noordzijde van de Oude IJssel is ontstaan, te beginnen bij de monding van de rivier in Duitsland en eindigend bij Gaanderen. De redenen voor vestiging in het gebied hebben ook hier weer alles te maken met de natuurlijke omstandigheden. Gaanderen heeft zich genesteld tussen twee heuvelrijen met natte dalen. In de nabijheid van de Akkermans- en Bielheimerbeek en de hoger gelegen (potentiële) bouwgronden. De heuvelrijen hebben hun hoogte (maximaal 25+ NAP) hier en daar verloren, maar ze zijn plaatselijk nog herkenbaar als landschappelijke eenheden. Tegen de afgetopte Noordelijke heuvelrij liggen nu nog de bibliotheek en sporthal De Pol.

Gaanderen is uiteraard op een bepaalde plek gesticht, rond de Pierikstraat, Steverinkstraat en Peppelmansdijk, maar in de loop van de geschiedenis zijn daar steeds meer stichtingsplekken bij gekomen. De oudste plek groeide nooit uit tot een centrumgedeelte. En nu nog, kent het dorp geen echte dorpskern, terwijl er wel zes punten zijn aan te wijzen waar ooit getracht werd een dorpskern te maken met de vestiging van een kerk, parochie, school of station. Die verscheidenheid en verdeeldheid kan nu als belangrijke karakteristiek van het dorp worden benoemd.

Sinds de opening van de spoorverbinding tussen Zevenaar en Winterswijk in 1885 bestaat Gaanderen niet alleen uit verschillende kernen, maar is er ook sprake van Oud Gaanderen (Noord) en Nieuw Gaanderen (Zuid). Een splitsing die voor veel meer staat dan voor een topografische verdeling. In Noord woonden van oorsprong voornamelijk de mensen met een agrarische achtergrond, terwijl de arbeiders zich oorspronkelijk eerst in Zuid vestigden. Het is vooral in Zuid dat er nieuwe woonmilieus ontstaan.

In Gaanderen is van structurele sociale woningbouw geen sprake, totdat in 1911 de gemeente Ambt-Doetinchem Den Elshof aankoopt. Zowel in Zuid als Noord worden verschillende kleine groepjes arbeidershuisjes gebouwd door Vulcaansoord, maar ook door boeren en andere meervermogende lieden. In de praktijk is er echter erg veel inwoning en de schaarse huizen zijn meer dan optimaal benut.

Denken aan Gaanderen betekent denken aan de –volgens velen- eerste IJzergieterij van Nederland en de bijbehorende watermolen. Het bedrijfje werd vlak nabij het klooster Bethlehem gebouwd aan het einde van de zeventiende eeuw. Denken aan Gaanderen betekent ook denken aan de grote gieterij Vulcaansoord. Dankzij de vestiging van dit negentiende eeuwse bedrijf groeide het bewonersaantal van Gaanderen spectaculair. Het bedrijf is heel lang welvarend geweest, maar uiteindelijk door wanbeleid ten gronde gegaan en verdwenen.

Gaanderen kent nog verschillende buurt- en wijknamen die verwijzen naar haar verleden. Het gebied Den Elshof verwijst naar de zeer oude boerderij Den Elshof. Een voormalig goed van het klooster Bethlehem, de eigenaar van vele gronden in Gaanderen. Het klooster en z'n omgrachting is eveneens verdwenen, maar hier zijn nog relictten van aanwezig. Het is op archeologische gronden een heel belangrijke plek, maar daarnaast is er ook veel interesse om weer iets meer van het oude Bethlehem te laten zien. Bijvoorbeeld door de grachten weer watervoerend te maken.

Na Vulcaansoord kwamen er andere industrieën naar Gaanderen. Pelgrim is zo'n naam die niet snel zal worden vergeten. Het begrip Gaanderije doelt op het enorme heidegebied (Gaander Hei) wat traditioneel rond de bebouwing van Gaanderen lag, maar op veel plekken is ontgonnen.

Gaanderen is nu nog natuurschoon, maar Gaanderen is ook de oude Katholieke School aan de Hoofdstraat. Een oorspronkelijk bijzonder object qua architectuur en als gegeven gezien de context van het overwegend katholieke dorp. Gaanderen is nog historisch traceerbaar als bundeling van oude structuurlijnen door het landschap, maar Gaanderen

is ook de vernieuwing na de Tweede Wereldoorlog. Vooral gericht op arbeid, als economisch gezond dorp in de nabijheid van de stad Doetinchem.

Gaanderen heeft net als de verschillende andere buurtschappen vanaf de Middeleeuwen behoort tot het Ambt Doetinchem. In 1920 werd het daadwerkelijk ingelijfd bij de gemeente Doetinchem. De dorpingen hebben daar over het algemeen goed mee kunnen leven. In de jaren zeventig lieten ze zich flink horen. In die tijd zat het dorp nog steeds zonder riolering. Het waren de praktische zaken die de bewoner van Gaanderen in opstand bracht.

Het dorp Wehl

Het dorp Wehl onderscheidt zich in zoverre van Gaanderen, Doetinchem stad en verschillende buurtschappen dat ze een heel afwijkende geschiedenis heeft. Afwijkend in die zin dat het dorp lange tijd buiten de Gelderse invloedsferen lag. Wehl was oorspronkelijk Gelders, maar kwam in 1355 als onderdeel van “De Lymers” bij Kleef en bleef onder die invloed tot aan het begin van de negentiende eeuw. Die ontwikkeling heeft er voor gezorgd dat veel Wehlenaren het gevoel hebben over andere genen te beschikken dan hun buren die door de eeuwen heen bij Gelderland hoorden. Wehl is tot 2005 een zelfstandige gemeente geweest, maar door herindeling onderdeel geworden van de gemeente Doetinchem.

Wehl is niet onder één pet te vangen als het om oorspronkelijk landschappelijke kenmerken gaat. Het Noordwestelijke kwadrant kenmerkt zich door veel reliëf, wat zichtbaar wordt in de wijze waarop boerderijen zijn geplaatst. In de omgeving van het buurtschap Nieuw Wehl staan ze dan weer op een terp, dan weer verscholen achter een heuvel. Het gebied heeft nog een vrij oorspronkelijk karakter met veel intimiteit en bijzondere plekjes. Het is een redelijk vruchtbaar gebied en daardoor vooral een agrarisch karakter.

Het Zuidwesten van Wehl heeft een heel andere achtergrond en ziet er daardoor ook heel anders uit. Het land was van oorsprong nat en nauwelijks geschikt voor agrarische doeleinden waardoor er tot aan het begin van de negentiende eeuw hoofdzakelijk sprake van heidevelden was. Tussen 1825 en 1830 is het gebied door de familie Van Nispen ontgonnen en omgevormd tot bos. We kennen nu nog de bossen Plakslag en het Stillewald met als meest aansprekende weg als het gaat om de naamgeving, Plantage allée ten Zuiden van de toekomstige woningbouwlocatie Wehl Zuid.

Wehl bezit in het Zuidoosten nog wat bouwlanden op gronden die tot 1890 voor de bosbouw werden gebruikt. In het Noordoosten is van oudsher veel weiland aanwezig, maar ook deze gronden hebben een eigen karakter. Ze behoren tot de laaggelegen delen van het Wehlse die in het verleden meerdere keren onder water kwamen te staan.

Wehl is een zeer oude bewoningsplaats, getuige de archeologische vondsten uit de Oude Steentijd en IJzertijd. Op de plek van het huidige dorp moeten ook nog minstens vijf Romeinse woonkernen zijn geweest. De naam Wehl komt op schrift voor het eerst voor in de twaalfde eeuw. Het dorp heeft op religieus vlak een uitzonderingspositie ingenomen in haar omgeving. Omdat het tijdens de reformatie niet tot het Gelders grondgebied behoorde, kwam er ook geen protestantse kerk in Wehl en zochten de katholieken uit Gelre hun toevlucht tot Wehl.

Wehl heeft nog een historische kern met een prachtige kerk en een karakteristieke veelkleurige hoofdstraat. Veelkleurig in die zin dat er bebouwing staat uit verschillende perioden tot en met de wederopbouw.

De Wehlenaren zijn trots op deze as door het dorp die zich aan beide kanten op een bijzondere manier opsplijt in twee vorkachtige structuren. Wehl heeft een uiterst

markante “landmark” in de vorm van de graansilo langs het spoor en in de directe nabijheid van de voormalige Stoomtimmerfabriek, een Rijksmonument. De omgeving van de silo is ook de plek waar de Boerenbond zich voor de Tweede Wereldoorlog vestigde. De silo is van binnen nog in goede staat, maar wordt niet meer gebruikt. Een haalbaarheidsonderzoek moet uitwijzen welke toekomstmogelijkheden het pand nog heeft Het is een potentieel monument.

De thema's

De historische identiteiten zijn onder te brengen bij een aantal thema's. Deze vormen de komende jaren een leidraad voor het cultuurhistorisch beleid.

1. Het landschap als basis van ontstaan
2. Werk en wonen langs de Oude IJssel
3. De nederzettingen in de prehistorie
4. De Middeleeuwse stad en haar muur, grachten en poorten
5. De dorpen en buurtschappen
6. De boerderijen in het buitengebied
7. Landgoederen en buitenplaatsen
8. Religieus erfgoed
9. De (groene) begraafplaatsen
10. De rijkdom van de 19^e eeuw/ begin 20ste eeuw
11. Het industrieel erfgoed.
12. De investeringen in het onderwijs.
13. De schade van de 2^e Wereld Oorlog.
14. De (na)oorlogse architectuur en stedenbouw

Uiteraard zijn er veel onderlinge verbanden tussen deze thema's. Vanuit dat gegeven zal er de komende tijd ook gewerkt worden.

VISIE + STRATEGIE: uitvoeringsgedachten voor de lange en korte termijn

De ambitie staat en de historie van de gemeente Doetinchem is in een notendop beschreven. Visie en strategie zijn echter heel hard nodig om de ambitie ook te kunnen realiseren.

Welke stappen zijn er te gaan en wie zijn de partners? Wat betekent cultuurhistorie in praktische zin? En hoe kan cultuurhistorisch beleid in de praktijk uitgevoerd worden? Zo, dat het andere processen binnen de gemeente niet nodeloos verstoort.

Cultuurhistorie als complete discipline

Cultuurhistorie is de beschavingsgeschiedenis die eeuwen geleden begon en zich iedere dag nog uitbreidt. Cultuurhistorie staat voor het archeologisch erfgoed, het historisch (steden)bouwkundig erfgoed en het historisch landschappelijk erfgoed.

Concreet gaat het dus over alles onder het maaiveld inclusief de bodemopbouw en grondvormen. Het gaat over stedenbouwkundige structuren, gebouwen, muurtjes, kelders, stuwten en bruggen. En het gaat over landschappelijke vormen (bovengronds) als essen, stuwwaluitlopers, maar ook beken, rivieren, heggen, boomgaarden en dergelijke.

Dit betekent dat cultuurhistorie bij iedere ruimtelijke ontwikkeling in het beginstadium als één geheel (quickscan) moet worden bekeken. Hoe eerder, hoe beter. De aanpak garandeert dat er niets wordt overgeslagen en dat er sneller conclusies kunnen worden getrokken. Kunnen we informatie gebruiken om een oud stratenpatroon terug te brengen? Is het een inspiratiebron voor een kunstwerk in de openbare ruimte of maken we er een publicatie of film over. Iedere plek vraagt om een andere oplossing, beredeneerd vanuit het heden en het verleden.

De historische gelaagdheid

De historie in z'n totaliteit kan nooit een 'unique selling point' worden, maar voor de specifieke historie bestaat die kans wel. Bepaalde historische lagen of aspecten daarvan, kunnen uniek zijn voor de regio, de provincie of het land. Hoe meer we hiervan weten, des te beter we ze kunnen inzetten om de aantrekkingskracht van de gemeente Doetinchem te vergroten.

Doetinchem is rijk aan verleden en daarmee ook rijk aan historische gelaagdheid. In hoofdstuk drie zijn de verschillende identiteiten al ondergebracht bij diverse thema's. Voor het komende jaar willen wij ons richten op het industrieel verleden, de (na)oorlogse architectuur en stedenbouw en op de relatie tussen onze boerderijen en het buitengebied.

Inventarisaties moeten duidelijk maken wat we nog hebben aan (na)oorlogse architectuur en stedenbouw en industrieel erfgoed en welke boerderijen op de meest karakteristieke wijze in ons landschap liggen. De uitkomst moet leiden tot aansluiting bij ruimtelijke ontwikkelingen en een strategische profilering naar de buitenwereld.

Studie en uitvoering in één

Studie is noodzakelijk omdat er over de cultuurhistorie van de gemeente Doetinchem te weinig bekend is. Onderzoekresultaten moeten op de meest aansprekende manier worden uitgedragen naar de bevolking. Daarnaast moeten ze de basis vormen voor concrete uitvoeringsplannen zodat bijzondere gebouwen en plekken op een goede

manier worden opgenomen in de ruimtelijke plannen. Alleen door in te zetten op en – en (studie en uitvoering), zal het mogelijk zijn om subsidiegevers te verleiden tot financiering. En-en garandeert meer draagvlak voor de onderzoeken, meer succes bij verzoeken om subsidiëring en meer aansluiting bij beleid op andere fronten dan de cultuurhistorie.

Onderzoek moet dus passen in een uitvoeringskader en relevante informatie opleveren voor een concreet uitvoeringsproject. Budget moet toereikend zijn voor de onderzoeksfase en een opstap betekenen voor de uitvoeringsfase. Uitgezonderd zijn de wettelijk verplichte onderzoeken voor bijvoorbeeld de archeologie, onderzoeken die voortvloeien uit de wettelijke taken van de monumentenzorg en onderzoeken die voortvloeien uit de autonome ruimtelijke ontwikkelingen zoals een toets in het kader van een Ruimtelijke Onderbouwing en dergelijke.

Behoud cultuurhistorie

Omdat er in Doetinchem al heel veel is verloren aan waardevolle cultuurhistorie, is het zaak om uiterst zuinig te zijn op wat nog rest. Behoud moet in alle omstandigheden het uitgangspunt zijn, maar nadere selectie kan aanleiding geven tot sloop, transformatie of gedeeltelijke inpassing.

Selectie gebeurt op basis van goede inventarisaties, gekoppeld aan de identiteitslagen van Doetinchem. Zolang dat werk nog niet voltooid is, moet bij iedere ruimtelijke ontwikkeling een compleet cultuurhistorisch onderzoek worden verricht. Onderzoeken moeten professioneel worden uitgevoerd en toetsbaar zijn door de gemeente.

Beheer cultuurhistorie

Behoud op lange termijn is niet haalbaar zonder beheer wat betekent dat de onderhoudstoestand van monumenten moet worden geïnventariseerd. Voor de lange termijn is het noodzakelijk om het huidige subsidiebeleid van de gemeente tegen het licht te houden. De waardering van monumenten moet daarbij centraal staan. Een monumenteneigenaar zou trots moeten zijn op zijn kostbare bezit, maar het bezit van een monument wordt nog te vaak als een last beschouwd.

Ontwikkeling cultuurhistorie

De cultuurhistorie is altijd onderdeel van een ontwikkeling of behoort op z'n minst tot de context. Of het nu om de verbouwing en uitbreiding van een pand gaat, om inbreiding, sloop of het maken van nieuwe natuur.

Het “deel uitmaken van”, impliceert dat er dynamiek is vereist. De nieuwe ontwikkeling moet rekening houden met het bestaande en bij het bestaande moet bekeken worden wat het in de nieuwe ontwikkeling kan betekenen.

Dat samenspel kan allerlei gevolgen hebben van het niet doorgaan van de ontwikkeling tot het op een geheel vernieuwde manier gebruik maken van de cultuurhistorie. Niet zelden zal de cultuurhistorie ook de onderlegger kunnen zijn van een nieuw plan.

In veel gevallen zal de cultuurhistorie een nieuwe betekenis krijgen. Denk aan het fort dat een restaurant wordt en de oude trambaan die een bijzonder wandelpad wordt. Het benutten van de cultuurhistorie als kwalitatieve impuls kan bereikt worden met prijsvragen, multidisciplinaire ontwerpateliers, symposia en dergelijke.

Visualisatie cultuurhistorie

In sommige ontwikkelingen speelt de cultuurhistorie slechts een kleine rol, maar is het toch interessant om de geschiedenis op subtiële wijze in beeld te houden. Die kans doet zich vaak voor bij archeologische opgravingen. De kennis verdwijnt tot nu toe in een wetenschappelijk rapport, maar moet gebruikt worden voor een visualisatie in de openbare ruimte of elders.

Als er sprake is van verstoring of de noodzaak tot opgraving van het bodemarchief, moet binnen het project geld geraamd worden voor een visualisatie. Het komt de kwaliteit van de visualisatie ten goede als er zo vroeg mogelijk contact is tussen onderzoeker, beleidsmedewerker cultuurhistorie & monumenten en ontwerper.

Samenwerken

De taken die voortvloeien uit goed cultuurhistorisch beleid zijn aanzienlijk en dat vereist veel draagvlak binnen en buiten de gemeente. Dat betekent intensief communiceren op (inter)gemeentelijke niveau, maar het betekent ook dat ambtenaren en College van B&W moeten staan voor een stevig beleid wat gericht is op samenwerking. De beleidsmedewerker cultuurhistorie en monumenten onderhoudt regelmatig contact met de verschillende oudheidkundige verenigingen. Ook is zij aanwezig bij het vakberaad Regio Achterhoek en informeert zij het Rijk en de Provincie. Alles om de verstoorde relaties als het gaat om cultuurhistorie zo veel mogelijk te herstellen en te komen tot een vruchtbare samenwerking.

De stimulering van particuliere initiatieven moet hoog op de agenda staan. Denk aan een monumentenprijs, het faciliteren van de monumentendag en het mogelijk maken van bijzondere publicaties en dergelijke. Door samen te werken kunnen we grote stappen maken.

Speerpunten

1. Cultuurhistorie als ***complete discipline*** behandelen
2. Handelen in kader van ***historisch gelaagdheid***
3. ***Studie en uitvoering in combinatie*** toepassen
4. Aandacht voor ***behoud***
5. Aandacht voor ***beheer***
6. Aandacht voor ***ontwikkeling***
7. Archeologie koppelen aan ***visualisatie***
8. ***Samenwerken*** met partners

BELEIDSKADER: kansen op hoofdlijnen

Op nationaal, provinciaal en regionaal gebied, is er momenteel veel aan de hand als het gaat om de cultuurhistorie. Gemeenten zullen daar de komende jaren nog het een en ander van merken. Zij krijgen steeds meer verantwoordelijkheid te dragen. Ook wordt er vaker om inhoudelijke expertise gevraagd. Het gebied van de cultuurhistorie is in de loop van de jaren veelomvattend geworden en de kwaliteitseisen aan cultuurhistoriebeleid nemen hand over hand toe. Alle redenen om in deze Nota op zoek te gaan naar mogelijkheden voor aansluiting op bestaande wetgeving en beleid en anticipatie op de toekomst.

Bestaande wetgeving

Sinds september 2007 hebben we te maken met de Wet op de Archeologische Monumentenzorg. Het belangrijkste doel van de wet is het behoud van het archeologisch erfgoed in situ (ter plekke). Het is verplicht om in het proces van ruimtelijke ordening tijdig rekening te houden met de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Vroegtijdig onderzoek maakt ruimte voor de overweging van archeologievriendelijke alternatieven. Wie ondanks de aanwezigheid van archeologische waarden toch de grond in wil, moet archeologisch (voor)onderzoek en opgravingen betalen. In de meeste gevallen is de gemeente bevoegd gezag (toetsing, goedkeuring). In het geval van provinciale en rijksmonumenten zijn dat de hogere overheden.

Het Rijk heeft de komst van de wet al jaren geleden aangekondigd. De gemeenten zijn in staat gesteld om daarop te anticiperen en maatregelen te treffen. De gemeente Doetinchem heeft dat niet gedaan en moet nu alle zeilen bijzetten om aan de eisen van deze nieuwe wet te voldoen. Er moet op een zo kort mogelijke termijn een nieuwe archeologische waarden/beleidskaart komen. De gemeentelijke archeologische aandachtsgebiedenkaart (1998) is verouderd en onvolledig.

Nieuwe wetgeving

Wat ons met de Wet op de Archeologische Monumentenzorg is overkomen, moet niet nog een keer gebeuren op andere fronten. Er zijn verschillende nieuwe wetten op komst die de cultuurhistorie betreffen en het is belangrijk om nu te handelen. Het ministerie van OCW heeft het initiatief genomen tot modernisering van het monumentenstelsel (MoMo). De overheid vraagt de monumentenzorg een flinke kwaliteitsslag te maken. Het gaat dan om inbreng bij ruimtelijke projecten, behoud en beheer van monumenten en implementatie in gemeentelijk beleid en juridische stukken.

Monumentenwet

Vooruitlopend op diverse te verwachten maatregelen wordt in 2009 al een wetswijziging doorgevoerd die gemeenten meer verantwoordelijkheid geeft bij besluitvorming over aanvragen van monumentenvergunningen. De nieuwe Monumentenwet zorgt voor beperking van de ministeriële adviesplicht en zet de provinciale adviesplicht om in een adviesbevoegdheid. Rijk en provincie gaan daarmee een meer toetsende rol spelen en (als daar aanleiding toe is) hun invloed doen gelden via het bezwaar maken. Om te kunnen anticiperen op de nieuwe wet is het noodzakelijk dat de gemeentelijke monumentenverordening en de huidige gemeentelijke verordening op de monumentencommissie worden aangepast. Ook moet er een professionele monumentencommissie worden samengesteld.

Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen (Wkpb)

In 2004 is de Wkpb vastgesteld waarmee de verplichting om nieuwe besluiten te registreren en openbaar te maken, is ingevoerd. Er is een overgangstermijn vastgesteld

voor het registreren van oude besluiten. Deze loopt medio 2009 af. Voor de cultuurhistorie is de consequentie dat het monumentenarchief op korte termijn moet worden geactualiseerd. Het monumentenbestand moet worden gedigitaliseerd.

Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO)

De wet op de Ruimtelijke Ordening zal in de toekomst de monumentenzorg borgen. Daarnaast is de wet het instrument waarmee de verbinding tussen cultuurhistorie en ruimtelijke ordening mogelijk wordt. Dit gebeurt via de structuurvisie waarbinnen cultuurhistorie een prominente plaats moet krijgen.

Bovenlokaal beleid

De gemeente heeft direct te maken met cultuurhistorisch beleid op provinciaal en nationaal niveau en soms zelfs op Europees niveau.

Europees niveau

Steeds vaker wordt er op internationaal niveau samenwerking gezocht als het gaat om cultuurhistorie. Denk aan de projecten rond de Limes (Romeinse grens), Europees water en het Europees verband van Vestingsteden. De Oude IJssel is niet alleen een Doetinchems, maar ook een grensoverschrijdend item. Het is heel goed mogelijk dat er in de toekomst samen met Duitsland naar de cultuurhistorische aspecten van deze rivier wordt gekeken. Voor Doetinchem is in Europees verband momenteel subsidie aangevraagd voor het transnationale project Bethlehem (Interreg IV, programma Panta Rhei).

Nationaal beleid

In 1998 is de Nota Belvedere vastgesteld met daaraan gekoppeld een financiële stimuleringsregeling en een projectbureau. In 2010 zal in een nieuwe vorm een vervolg worden gegeven aan het Belvederebeleid. Dit is gericht op ontwikkelingsgericht denken, waarbij de context van een monument minstens zo belangrijk is als het object zelf. Het nationaal beleid zoekt nadrukkelijk de verbinding tussen ruimtelijke orde, “mooi Nederland” en cultuurhistorie.

Provinciaal beleid

In navolging op het nationaal beleid denkt de provincie Gelderland ook aan “behoud door ontwikkeling”. De bescherming van het cultureel erfgoed moet aansluiten bij moderne ontwikkelingen en omgekeerd.

Het cultuurhistorisch beleid van de provincie Gelderland van 2005 tot en met 2008 ligt vast in de nota Belvoir². Aan Belvoir³ wordt momenteel gewerkt.

De provincie beschrijft in haar nota cultuurhistorische identiteiten en gaat uit van cultuurhistorische gebiedsprogramma's. Daarnaast wordt een aantal doelstellingen nagestreefd. De cultuurhistorische nota van Doetinchem sluit hier naadloos bij aan.

Doelstellingen van de provincie zijn:

- Maak cultuurhistorische waarden inzichtelijk
- Integreer cultuurhistorie volwaardig in de planvorming
- Versterk de cultuurhistorisch bijdrage aan de Gelderse economie
- Houd cultuurhistorische waarden duurzaam in stand
- Vergroot het cultuurhistorisch besef en draagvlak

De provincie heeft Gelderland onderverdeeld in tien aandachtsgebieden op basis van karakteristieke en specifieke kwaliteiten. De gemeente Doetinchem kenmerkt zich door diversiteit in karakteristieken en dit leidt er dan ook toe dat ze in twee

aandachtsgebieden valt: de “Achterhoek rond het natte midden” en “de Oude riviervlakte: Liemers”. De thema’s Achterhoeks Boerenland, historische land- en waterwegen, de metaalindustrie en alles wat daar mee te maken heeft en ontwikkelingen langs de IJssel staan beschreven in de provinciale nota en zijn interessant vanuit het Doetinchemse aspect. Daarnaast is uit gesprekken met de provincie gebleken dat deze overheid ook financieel wil participeren als het gaat om gebouwen als bijvoorbeeld de silo in Wehl en ook de historische begraafplaatsen Ambtkerkhof en Stadskerkhof. De provincie draagt daarnaast de samenwerking met gemeenten hoog in het vaandel. Een aspect wat omgekeerd in deze nota ook wordt uitgedragen.

Gemeentelijk beleid

Het cultuurhistorisch beleid van de gemeente Doetinchem moet zich als eigen onderscheiden en tegelijk borging zoeken bij hogere overheden. Het moet aansluiten bij de ontwikkelingen van de stad, de dorpen en het buitengebied en ingaan op de eigen specifieke problemen. Doetinchem is aan zichzelf verplicht een eigen beleid te ontwikkelen voor het archeologisch erfgoed vanwege haar lange bewoningsgeschiedenis. Veel van het bodemarchief is nog onaangetast en de gemeente telt meerdere (potentieel) archeologische monumenten. Binnen de gemeente Doetinchem is weinig te zien van het archeologisch erfgoed, maar er zullen de komende jaren veel –bodemverstorende- ontwikkelingen plaatsvinden. Beleid maken is die bedreiging omvormen in een kans en te visualiseren.

Doetinchem is aan zichzelf verplicht een eigen beleid te ontwikkelen voor het historisch (steden)bouwkundig erfgoed. Ondanks het grote verlies aan historische bebouwing, bestaan er nog zeer oude historische structuren. Er is weinig bekend over deze structuren en evenmin over de nog aanwezige bebouwing. Er staan veel ruimtelijke ontwikkelingen op het programma die aanleiding moeten zijn tot nader onderzoek.

Doetinchem is aan zichzelf verplicht een eigen beleid te ontwikkelen voor het historisch landschappelijk erfgoed. De gemeente onderscheidt zich dankzij het aloude en vaak nog onaangetaste historisch landschap, maar heeft het nog verre van optimaal in kaart gebracht. Iets wat hard nodig is er ook ontwikkelingen buiten de kernen van stad en dorp plaats vinden en er op lokaal en bovenlokaal niveau wordt nagedacht over nieuwe functies voor het landschap.

Speerpunten

1. Aansluiting bij bestaande wetgeving
2. Anticipatie op nieuwe wetgeving
3. Positiekeuze binnen bovenlokaal beleid
4. Ontwikkelen van eigen beleid

COMMUNICATIEKADER

De komende jaren zal het ongelooflijk belangrijk zijn om de bevolking van Doetinchem, de Achterhoek, maar ook toeristen van verder weg en willekeurige mensen met interesse voor cultuurhistorie te laten zien dat Doetinchem de moeite waard is. De moeite waard als centrumgemeente in de Achterhoek, maar ook als gemeente met diverse cultuurhistorische waarden. Heel veel mensen hebben zich aangewend uitsluitend terug te kijken en te treuren om wat verloren is gegaan, maar er is nog genoeg waar Doetinchem trots op kan zijn. Dat verhaal moet iedereen dus ook horen, voelen en beleven.

Communicatie zal de komende tijd op diverse manieren worden bedreven met als belangrijkste doel de mensen te informeren. Daarnaast zal de communicatie ook dienen om draagvlak te krijgen en te houden voor beleidsbeslissingen op het vlak van cultuurhistorie. Tenslotte zal communicatie het middel zijn om van elkaar te leren, kennis uit te wisselen en over en weer tussen burger en gemeente op de hoogte blijven van ontwikkelingen die de cultuurhistorie in Doetinchem betreffen.

Communicatie in het kader van de cultuurhistorie zal de komende tijd het volgende betekenen:

Overheidsorganisaties op het vlak van cultuurhistorie

De gemeente informeert de provincie Gelderland regelmatig over haar cultuurhistorisch beleid en haar intenties op het vlak van cultuurhistorische projecten en dergelijke. Zodra daar aanleiding toe is zullen soortgelijke contacten worden gelegd met andere overheidsinstanties zoals het landschapsbeheer, het ministerie van OCW en anderen. De Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten is sowieso een vaste gesprekspartner. De regioarcheoloog wordt wekelijks in kennis gesteld van de stand van zaken op het gebied van de archeologie.

Cultuurhistorische organisaties binnen Doetinchem

Twee tot drie keer per jaar vindt overleg plaats met de Oudheidkundige Vereniging Deutekom, de Oudheidkundige Vereniging Gaanderen en de Oudheidkundige Vereniging Wehl. Inzet tijdens deze overleggen is elkaar te informeren, samenwerking tussen de verschillende verenigingen waar nodig mogelijk te maken en gezamenlijke doelen te bepalen c.q. projecten op te starten.

Daarnaast worden contacten onderhouden met overige instanties die zich bezig houden met de cultuurhistorie aangaande specifieke aspecten. Zo zijn tentoonstellingen onderwerp van gesprek met het stadsmuseum, de digitale beeldbank met het Streekarchief, Staringinstituut en andere partijen.

Burgers van Doetinchem

Inzet bij het communiceren richting de burger van Doetinchem is deze (meer) te betrekken bij de cultuurhistorie van de gemeente, ze te informeren en ze mee te nemen in het enthousiasme voor de materie. Dat kan met goed geslaagde publieksdagen zoals de Open Monumenten Dag; met een jaarlijks terugkerende cultuurhistorische manifestatie die aandacht geeft aan acties en producten van zowel gemeente als verenigingen en met exposities aan de hand van onderzoeken en projecten. Verder zal het goed zijn om in de openbare ruimte zichtbaar te maken waar aan wordt gewerkt als het bijvoorbeeld om grotere archeologische onderzoeken gaat of om de uitvoering van andere cultuurhistorische projecten. Dit kan middels het aanbrenge van plakkasten, billboards, een muurkrant en dergelijke. Het publiceren van onderzoeksresultaten moet daarnaast een belangrijke doelstelling zijn.

Pers

Een succesvol beleid moet worden uitgedragen zonder te willen overdrijven op onderdelen. Het zal een belangrijke taak worden om zowel de lokale, landelijke en vakpers te informeren over de activiteiten van de gemeente Doetinchem op het gebied van cultuurhistorie. Journalistieke aandacht zal uitgaan naar het beleid, naar bijzondere verhalen en vondsten op basis van (archeologisch) onderzoek en naar bijzondere projecten zoals grote restauraties en verbouwingen of stedenbouwkundige plannen geïnspireerd op de cultuurhistorie. Uiteraard kan het persbericht één van de middelen zijn, maar er zal ook aandacht zijn voor persoonlijk contact en het uitwerken van specifieke verhalen. Juist de diversiteit van activiteiten leent zich voor een dynamisch gedrag richting de journalistiek.

